

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. oktobra 1878.

Obseg: Naznanilo novega šolskega leta podkovske in živinozdravske šole v Ljubljani. — Razmere pašnikov v Bohinji. — Kmetijske črtice iz Rumunije. (Dalje.) — Jezikoslovni razgovor. (Dalje.) — Pogled v dežele Evropske Turčije. (Dalje.) — Obravnave iz deželnih zborov. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Naznanilo novega šolskega leta

podkovske in živinozdravske šole v Ljubljani.

Novo šolsko leto se začne 4. dne prihodnjega meseca novembra, to je, v ponedeljek po vseh Svetih.

Kdor želi v podkovsko šolo sprejet biti, se mora izkazati: 1) s spričalom, da se je pri kakem kovaču za kovaškega pomočnika (ksela) izučil in da je sposoben učiti se podkovstva bolnih ali sicer napačnih kopit, 2) z domovinskim listom, 3) s spričbo svojega fajmoštra, da je poštene obnaše, in 4) da zna vsaj slovensko brati.

Ta šola trpi pol leta. Kdor konec leta preskušnjo dobro prestopi, more po postavi od leta 1873. patent podkovskega mojstra dobiti; drugače po postavi ne more nobeden postati kovašk mojster, ki se ni preskušnji podvrgel in je dobro prestavil.

S podkovsko šolo pa je združena živinozdravska šola, katera celo leto traja. To šolo zamorejo ob enem obiskovati kovači pa tudi drugi mladenči, kateri se želijo umne živinoreje in pa ozdravljanja bolne živine naučiti za svoje lastno gospodarstvo ali da so živinozdravniški pomočniki in izkušeni mesogledi. Kdor hoče v to šolo sprejet biti, se mora izkazati: 1) z domovinskim listom, 2) s spričalom svojega fajmoštra, da je poštene obnaše in vsaj 18 let star, in 3) da zna slovenski brati in pisati.

Nauk v obeh šolah je v domačem (slovenskem) jeziku in brez plačila; vsak učenec ima skrbeti le za to, da si za šolski čas oskrbi živež in stanovanje ter potrebne šolske bukve.

Vse bolj natanko tudi zaradi stanovanja se izve v tej šoli v Ljubljani na spodnjih Poljanah.

Ker je po slovenskih deželah še zmirom premalo popolnem izučenih kovačev in celó malo živinozdravniških pomočnikov, ki bi v sili pomagali, zato naj bi županstva svojo skrb obrnila na to, da na stroške občine pridejo za nauk sposobni mladenči v to šolo.

Vodstvo podkovske in živinozdravske šole v Ljubljani 10. oktobra 1878.

Razmere pašnikov v Bohinji.

Popisal Tomaž Hitz, voditelj sirarskih družeb. *)

„Novice“ so v 38. listu prinesle sestavek pod naslovom „pašne pravice na planinah in pa gozdna postava“, ter pri tej priliki željo izrekle, naj bi Bohinjski gospodarji in Kranjska obrtniška družba ta sestavek brali in si ga dobro zapomnili. Jaz sicer nisem ne Bohinjec ne ud obrtniške družbe, al moja naloga je, ondašnje gospodarje podučevati o umni živinoreji, o umnem mlekarstvu in sploh o umnem planinskem gospodarstvu, da si tako zboljšajo svoj stan, dohodke pomnožijo in povikšajo blagostan kmetijskih prebivalcev. Ta naloga mi naklada dolžnost, da k „Novičnemu“ sestavku v 38. listu dodam svoje opazke in v imenu Bohinjcev razodenem svoje misli.

Bohinjski kraj je po svoji legi, po svojem podnebju in lastnosti zemlje, najbolj ustvarjen za živinorejo in planšarstvo, veliko manj pa za poljedelstvo. Živinoreja in dobro planinsko gospodarstvo ste tedaj najiminitnejša studenca za blagostan tukajšnjega kraja; zato potrebujeta neprenehoma posebno skrb. Mora se tedaj zmirom in zmirom povdarjati, da Bohinjci ne prezrejo omenjenih dveh studencev, iz katerih posebno izvira njih blagostan.

Napredek njihov je zadnja leta posebno pognala naprava sirarskih družeb. One so pripomogle, da se zdaj mleko z večim dobičkom obrača na napravlanje sira in surovega masla. To pa ni edini dobiček sirarskih družeb za ta kraj, ampak veliko večji dobiček leži po mojih mislih v tem, da se zboljšuje živinoreja. Če se namreč mleko z večim dobičkom speča, naganja to gospodarje, da si prizadevajo dobivati več mleka; več mleka pa dobijo, če imajo dobro molzno živino in jo dobro redijo. Da se more to zgoditi, v to so pripomogle sirarske družbe v Bohinji. Prva skrb Bohinjskega gospodarja je tedaj zdaj, da skuša več klaje dobivati za svojo molzno živino. Zato pa je

*) Pisatelj tega članka je bralcem „Novic“, še posebno pa Kranjskim Bohincem in Goriškim Tolmincem dobro znani gosp. Tomaž Hitz, ki je po prizadevanji Goriške in Kranjske družbe od sl. ministerstva kmetijstva nastavljen za popotnega učenika mlekarstva in sirarstva. Beseda pisatelja nam zatega del more posebno veljavna biti, ker gosp. Hitz je Švajcar, ki dobro pozna planinske razmere v Švajci, ki o mlekarstvu in sirarstvu stoji v prvi vrsti zato, ker se ondi pred vsem živinoreji pušča, kar živinoreji gre.

dvoje potrebno: eno je to, da se umno obdelujejo senožeti, drugo pa pašniki.

Namen teh vrstic je danes le pašo na planinah in njene razmere v Bohinji nekoliko razjasniti.

Če doli v dolini z večim dobičkom obračano mleko naganja gospodarje k povzdigi živinoreje, se jej pa gori na planinah nasproti stavijo takošni zadržki, da skoro ni mogoča umna živinoreja.

Vso živino, ki jo imajo pozimi dolinci v hlevih, jo poleti ženó v planine na pašo. Namesti da bi pa tu dobila dobre in obilne paše, mora reva zadovoljna biti s slabo in pičlo krmo, katero je prekoračivši dolge in skalnate poti, dobila na oddaljenih in pustih pašnikih; s tako pašo se komaj preživi, ne pa, da bi se mogla dostojno rediti in več mleka dajati; mlada živina pa se ve da le bolj hira, namesti da bi se krepčala po zdatni paši.

In krive te velike nadloge so prečudne razmere pašnikov na Bohinjskih planinah.

Meni ni znano, kedaj in kako je Kranjska obrtnijska družba postala lastnica večega dela tukajšnjih gozdov in pašnikov; gotovo pa je to, da se zdaj obnaša za lastnico tolike zemlje. Ako bi v planinsko pašo se ne vtikala ta družba, bilo bi Bohinjcu pač vse eno, kdo da je gospod gozdov. Ker se pa na pašnikih tudi zareja les, zato gre pred vsem obrtnijski družbi skrb na to, da samo na njen korist raste prav gost gozd na ondašnjih pašnikih; ona se ne briga za drugačno planinsko gospodarstvo, čeravno bi se z njim združiti dala zdatna gozdoreja. Za tega voljo je tedaj velike važnosti to, čigavi so gozdi.

Kakor so dandanes razmere v Bohinji, nikakor ni mogoče se nadjati kakega napredka planinskega gospodarstva, marveč nazaj mora iti vse tukajšnje gospodarstvo, ako se ne odstranijo velike zapreke zaželenega napredka. Živina tukaj ima malo prostorov za pašo, kajti na desno in levo, gori in doli so pašniki v prepoved djani; gorjé gospodarju, čegar živina le eno stopinjo stori na prepovedano zemljo! Tu so tudi take planine, na katerih ne eno uro ne sme gospodar živine pustiti brez pastirja, če noče v nevarnost priti, da bode kaznovan zaradi prestopka na prepovedani svet. Živina komaj na pol sita se mora gnati k planinskim kočam in v tamošnje hleve, ko vendar v gozdih in dolinah po čevelj visoka lepa trava gnjuje! Namesti da bi se za pašo živine iztrebili pripravi prostori in za pašo pustili, se pašniki ali sami zarašajo z lesom ali pa ga gozdarji zasejajo in v prepoved devajo. To pa od leta do leta bolj zmanjšuje dohodke planinarstva.

Po vsem tem bi utegnil zdaj kdo reči: „to je hud sovražnik gozdov pa prenapeti zagovornik pašnikov.“ Bog obvari, da bi si mi moglo očitati, da ne pripoznavam velike imenitosti gozda tudi za Bohinjski kraj, in da ne vem, kako koristni so gozdi v obče podnebjju in zaradi vsakemu kraju potrebne vlažnosti. Jaz sem iskren prijatelj gozdov in prav zato tudi zagovornik umnega gozdarstva. Al človek ne sme enostransk biti in le na ljubo lesoreji vse druge koristi prezirati. In prav za tega del trdim, da se gozdarsko gospodarstvo ne sme na škodo planinarstvu širiti. To žalibog pa se godi v Bohinji!

Jaz sicer ne poznam na drobno Avstrijskih postav, vendar nikakor ne morem misliti, da bi gozdarska postava v Avstriji bila tako enostranska v svojih paragrafi, da bi njen cilj in konec edino le bila izreja lesa, vse drugo pa nič; zato pa tudi ne morem misliti, da se ta postava tako tolmačiti sme, kakor jo tolmačijo gozdarski uradniki Kranjske obrtnijske družbe, kajti resnica je, da se na nekaterih planinah planinarstvo po

izključljivem gozdarstvu tako zatiruje, da kmalu od planinskega gospodarstva ne bode ne sledú ne tirú.

(Konec prihodnjič.)

Kmetijske črtice iz Rumunije.

Spisal Franc Schollmayer.

(Dalje.)

Koruze se bo letos tukaj veliko pridelalo. Njiva za koruzo se spomladi izorje, koruza se po nji na široko seje, enkrat okoplje, ali pa enkrat osiplje tam, kjer je vrstoma sejana bila in potem se njena rast izroči milemu Bogu. Da na tako rodovitni zemlji izraste plevela s koruzo vred veliko in tako visocega kakor je koruza sama, umeje se samo po sebi. Oktobra meseca poberó storže s koruze in jih spravijo v magazinih iz lat narejenih; tu ostane do meseca svečana ali sušca, ko jo izmlatijo. — Pšenico in koruzo mlatijo s parnimi mašinami. So pa tudi tu take mosije (velika posestva), katere potrebujejo po 6 takih mašin, katera vsaka dela z močjo 6 do 10 konj, pa še komaj o pravem času izgotovijo mlačvo. Zdaj že dohajajo kupci v Rumunijo in si naročujejo žita. Sila veliki kupi pšenične in ječmene nove slame se koj po mlačvi sežgó.

Gnojiti njive je v Rumuniji še neznana reč; gnoj je tukajšnjim kmetovalcem trn v peti zato, ker, če se kje kak kupček gnoja napravi in je gospodarju na poti, ga odpeljati mora in v kako luknjo ali mlako vreči. Al tudi v Rumuniji bo prišel čas, kakor je prišel že na Ogerskem, da bodo morali polje gnojiti, kajti tudi tu se bode zemlja sčasoma izpila, in je deloma že izpita.

Ječmena sejejo malo in še ta je le manjše vrednosti.

Krompirja, kateremu Rumunci „kartofle“ pravijo, le Bolgari in Srbi, ki se z vrtnarstvom pečajo, pripeljejo na trg ter ga po strašansko visoki ceni prodajajo. Želeti bi bilo pač, da bi Rumunci več krompirja pridelovali, in se ne zanašali samo na koruzo, kateri tukaj „purun“ pravijo; kajti če ta ne obrodi, Rumunec lakoto trpi.

Zelenjavo pridelujejo tukaj le Bolgari, Srbi ali Macedonci, ki kosove zemlje v najem jemljejo, zraven nje vodnjak napravijo in na teh njivah dine, turški poper, pastinak, paradajzarje, zelje, krompir in posebno veliko čebulje pridelujejo.

„Čapa“ in „mamalika“, to je, čebulja in polenta ste glavni živež Rumunskemu kmetu in ubogemu ljudstvu.

Rumunec je maloješč in se redí bolj zavoljo tega, ker ponoči in podnevi veliko spi. Rumunec rad lenobo pase in to celó med delom na polji; kar po njivi se stegne in ondi zaspi.

Senožeti kosijo le enkrat in to julija meseca; sená sila veliko nakosijo, pa seno ni veliko prida in ne diši kakor naše senó. Travo kosijo bolj zrelo kakor pri nas, sicer postane sočnato seno, ko je suho, črno, namesti da bi bilo lepo zeleno. Senó ostane v stogih (kopicah) na travnicah, kjer se živini poklada.

Detelje in trav tukaj celó nič ne sejejo, pa tudi treba ni, ker imajo neizmerno veliko travnikov in pašnikov, katerih je tukaj obilo in taci, na katerih raste trava, da volom seže do trebuha. Na velikih planjavah vidiš v jeseni cele kupe goved, bivolov, konj in ovac pasti se. Pašnike sploh vsako leto v najem dajejo.

Vina precej veliko pridelujejo v Goricah in na planem. Trto izrejajo po kolih 2 do 3 metre visocih, jej gnojijo in trikrat okopavajo ter blizo tako ravnaajo kakor na Kranjskem. Večidel iz Ogerskega dobivajo trte z belim grozdem. Vino je dobro in močno, pa nima

Da ima družba kmetijska poročstvo za to, da je resnično, kar prošnik v svojem pismu navaja, mora to potrditi predstojnik dotične kmetijske podružnice in pa dotični župan.

Glavni odbor družbe kmetijske Kranjske
v Ljubljani 15. oktobra 1878.

Razpis premij

za zboljšane travnike in dobro gospodarstvo na planinah.

Sl. c. kr. ministerstvo kmetijstva je v ta dvojni namen družbi kmetijski podelilo 500 gold. državne podpore.

Take premije od 15 do 30 gold. morejo dobiti le kmetje, ki imajo manjša posestva, pa so zboljšali saj najmanj 2 hektara ali 3 orale skupaj ležečih travnikov (senožet) ali pa planin tako, kakor predpis ministerski veleva.

Kdor hoče premijo za zboljšano senožet dobiti, mora skazati, da je: 1) močvirni travnik na suho djal s tem, da je zabranil vodotoke na travnik, odvodilne grabne vrezal ali pa travnik drenažiral, 2) da je groblje ali grmovje s travnika odpravil, osat, mah in druge živini škodljive rastline zatrl, travnik v jeseni z ostro brano povlekel, 3) da je senožet pognojil z napolnim mešanim ali drugim gnojem, cestnim blatom, pelom itd., da je krtine razmetal, 4) da je napeljal gnojivne vode na senožet, če ta tako leži, da je namakanje mogoče.

Premijo za izgledno gospodarstvo na planinah dobi: 1) kdor je svet očedil groblja, gruša, grmovja in krivenčastega lesa, 2) je napravil dobre hleve za živino na planini, 3) je svinjsko pašo (pašo prešičev) ali popolnem odpravil ali jo vsaj na majhen okraj omejil, 4) je močvirni svet na suho dejal in pašo za živino zboljšal.

Prošnje za dobitve take premije se morajo zadnji čas izročiti do 20. novembra (do sv. Ošpete) podpisane glavnemu odboru družbe kmetijske tako, da v prošnjem pismu predstojnik dotične kmetijske podružnice in pa dotični župan potrdita resnico tega, kar se v prošnji reče o gori imenovanih pogojih.

Glavni odbor kmetijske družbe Kranjske
v Ljubljani 15. oktobra 1878.

Baron Karol Wurzbach.

Dr. Jan. Bleiweis.

Razmere pašnikov v Bohinji.

Popisal Tomaž Hitz, voditelj sirarskih družeb.

(Dalje in konec.)

Umno gozdarstvo se dá prav dobro združiti z umnim planinskim gospodarstvom. Tukaj pa, žalibog, tega ni. Vsako leto pride manj živine na planine; te napake krivo je pa to, da živini paše manjka, pa zakaj? — zato, ker se čedalje bolj gozd širi.

Tako, na pr., se nahajajo tukaj veliki prostori, ki so pred 20 ali 30 leti najboljša pašna bila, pa so zdaj gosti gozdi, ki so se sami po sebi zarastli. Podnebje, lega in zemlja: vse to je v Bohinji lesu jako ugodno; kjerkoli je majhen prostorček prazen in veter zaseje kako drevesno seme, kmalu vidiš drevesice za drevesicem rasti.

Na svojem vsakoletnem potovanju po planinah sem občudoval tukajšnje lepe gozde s toliko obilnim lesom, — nasproti pa sem miloval lačno in suho živino in ob-

žaloval še bolj uboge dohodke planinarstva. Nehoté se mi je vrivala misel, za kaj in odkodi so tu tako žalostne razmere planinarstva na veliko škodo kmetijstva in tukajšnjih prebivalcev? Če ni nikogar drugega, ki bi se potegnil za to, da se v okom pride takim žalostnim razmeram, morala bi država sama, to je, cesarske oblasti morale bi na noge stopiti, da se v pravo razmero spravi gozdarstvo s planinarstvom. Bohinj je deželica, katera živi in more le živeti od planinarstva in živinoreje; če je tedaj državi na tem ležeče, da ne pogine tukajšnje prebivalstvo, mora pač misliti na sredstva, kako se bi konec storil takim neugodnim razmeram.

In država to lahko stori brez skrbi, da bi poškodovala gozdarsko gospodarstvo, kajti zemlja je temu v Bohinji jako ugodna, če tudi bi se smela živina povsod pasti, le v mladem lesu ne.

Da si se tudi iskreno potezam za planšarstvo v Bohinji, moram vendar še enkrat ponavljati, da nočem škode delati umnemu gozdarstvu. Moje načelo je le to: naj se dá planinskemu gospodarstvu to, česar potrebuje živina za svojo hrano, da potem gospodarju oni dobiček donasa, ki ga sme od nje pričakovati. Kakor pa danes reči stojijo, je žalibog gotovo to, da Kranjska obrtniška družba dobiček vleče, planinski gospodar pa škodo trpi, ker se paragrafi gozdne postave po gozdnih uradnikih njemu v kvar tolmačijo. Rad bi vendar vedel, ali ima država res kakošno korist od tega, da ena sama družba na svoj prid z gozdom špekulira, Bohinjci pa zaradi tega škodo trpijo, in ali bi ne bilo na večjo korist državi, ko bi pripomogla v to, da bi se mogli Bohinjci umnega planinarstva poprijeti. Ne prezreti se ne sme dalje tudi to, da od planinarstva živijo večidel vsi tukajšnji prebivalci, gozdarstvo pa je samo na prid Kranjski obrtniški družbi. Zato bi bilo živo želeti, da bi modra postava odvrnila vse te napake, pod katerimi trpi Bohinjsko planinarstvo.

Škoda, da mi danes v „Novicah“ odmerjeni prostor ne pripušča obširno dokazati, kako v Švajci ravnajo, da umna živinoreja in planinsko gospodarstvo nikakor ni na poti gozdarstvu, gozdarstvo pa živinoreje in planšarstva ne moti. V Švajci niso le ondašnji kmetovalci, temuč tudi postavodajalci spoznali, da je umno planinarstvo glavna podlaga blagostanju Švajcarskih hribovcev in da se ne sme omejiti po gozdarstvu. Morebiti drugi pot povem kaj več o tem.

Na korist Bohinjskega planinarstva moram konečno*) izreči toplo željo, naj bi se tu nemudoma odstranile vse zapreke, katere so krive tega, da prizadeve domoljubnih mož, povzdigniti mlekarstvo in sirarstvo, nimajo še ti stega vspeha, ki bi ga sicer lahko imele na korist cellega Bohinja.

Kmetijske črtice iz Rumunije.

Spisal Franc Schollmayer.

(Dalje.)

Kakor vse proti Donavi ležeče dežele največ dobička si morejo nakloniti iz živinoreje, tako tudi Rumunija; al žalibog, da živinoreja tukaj stoji na prav nizki stopinji. Stepna goveda, katerim pripada tudi Rumunska goveja živina, so popolnem podobna Muriškemu hribovskemu (sivemu) plemenu, pravilne telesne postave, prijazne glave s črnim smrčkom, s črnim nebom in črno zadnjico; edina njih napaka je ta, da imajo pobešen križ. Njih koža je rahla in spitati se dado lahko. V hoji je počasna, sicer pa jako trpežna

*) „Recept“ prinesemo drugi pot.

Vred.